

Nr 207.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m.; given Stockholms slott den 28 mars 1947.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer samt
- 2) lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Eije Mossberg.

(Gällande lag:)

(Kungl. Maj:ts förslag)

Nr 462

Förslag till

Arbetstidslag för hotell, restauranger
och kaféer;Arbetstidslag för hotell, restauranger
och kaféer.given Stockholms slott den 30 juni
1944.

Härigenom förordnas som följer.

Lagens tillämpningsområde.

Lagens tillämpningsområde.

1 §.

1 §.

Denna lag äger tillämpning å hotell-, restaurang- och kaféerörelse, *vari till arbete* för arbetsgivares räkning *i regel användas minst tre arbetstagar, häri icke inräknad arbetstagar, vilken användes till arbete som* i andra stycket avses. I omedelbar anslutning till *rörelse av nämnda slag* utövad annan verksamhet, vilken ej bedrives såsom självständigt företag, skall vid tillämpning av lagen anses inbegripen i rörelsen.

Denna lag äger tillämpning å hotell-, restaurang- och kaféerörelse, *för såvitt i rörelsen arbetstagar användes* för arbetsgivares räkning *till arbete av annat slag än* i andra stycket avses. I omedelbar anslutning till *hotell-, restaurang- eller kaféerörelse* utövad annan verksamhet, vilken ej bedrives såsom självständigt företag, skall vid tillämpning av lagen anses inbegripen i rörelsen.

Från lagens tillämpning undantagas:

- a) arbete, som utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses ankomma på arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande;
- b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider;
- c) arbete, som bedrives av staten;
- d) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov;
- e) arbete, varå arbetstidslagen för detaljhandeln äger tillämpning;
- f) skeppstjänst.

2 §.

2 §.

Såsom arbetstagar skall vid tillämpning av denna lag ej räknas:

Såsom arbetstagar skall vid tillämpning av denna lag ej räknas:

- a) medlem av arbetsgivarens familj;
- b) *hovmästare, kökschef, husfru* eller *annan* befattningshavare i överordnad ställning;

- a) medlem av arbetsgivarens familj;
- b) *företagsledare, personalchef* eller *därmed jämförlig* befattningshavare i överordnad ställning;

(Gällande lag:)

(Kungl. Maj:ts förslag)

c) bokhållare eller annat kontorsbiträde.

c) bokhållare eller annat kontorsbiträde.

3 §.

På begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida lagen äger tillämpning å visst arbete eller viss arbetstagare.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmåles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt, och må slutligt utslag av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

I annan fråga rörande lagens tillämpning än som i första stycket avses har arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

Ordinarie arbetstid.**Ordinarie arbetstid.**

4 §.

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid *än att arbetstiden*, raster och måltidsuppehåll oräknade, *kommer att* under loppet av tre kalenderveckor *uppgå beträffande arbetstagare, som har att direkt betjäna allmänheten, till 153 timmar och i fråga om annan arbetstagare till 144 timmar.* Arbetstiden må ej *något dygn* överstiga 11 timmar.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster och måltidsuppehåll oräknade, *än 144 timmar* under loppet av tre kalenderveckor. Arbetstiden må *under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknad från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid på följande dag,* ej överstiga 11 timmar.

5 §.

1 mom. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva, att den i 4 § angivna arbetstiden, utan att förlängas för år räknat, fördelas på annat sätt än i nämnda paragraf sägs.

2 mom. Finnes i visst fall av särskilda skäl påkallat, att arbetstiden utsträcker längre än i 4 § sägs, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

3 mom. Undantag från de i 4 § angivna begränsningarna må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetstagarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetslagare, som skulle beröras av undantaget, finner detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

Arbete å övertid.*(Gällande lag:)**(Kungl. Maj:ts förslag:)*

6 §.

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetstagare, i den mån det är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete å övertid. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtil sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har arbetsrådet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till posten.

7 §.

7 §.

1 mom. Till betjäning av gäster, som vid upphörande av servering befinna sig inom det för serveringen avsedda området, samt till sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetstagare användas å övertid under högst 21 timmar under loppet av tre kalenderveckor, dock *icke något dygn* mer än en och en halv timme.

1 mom. Till betjäning av gäster, som vid upphörande av servering befinna sig inom det för serveringen avsedda området, samt till sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetstagare användas å övertid under högst 21 timmar under loppet av tre kalenderveckor, dock *att under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknad från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid påföljande dag, arbetstagare icke må användas till sådant arbete å övertid* mer än en och en halv timme.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall än som avses i 6 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetstagare till arbete å övertid, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 36 timmar under loppet av tre kalenderveckor och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är eftergift utöver vad enligt 2 mom. medges av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 150 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

*(Gällande lag:)**(Kungl. Maj:ts förslag:)*

4 mom. På arbetsrådet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i 2 eller 3 mom.

5 mom. I fråga om arbetstagares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet, men åligger det arbetsgivaren tillse, att icke arbetstagaren genom användande till dylikt arbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

Anteckning om arbete å övertid m. m.

8 §.

Arbetsgivare bör anskaffa och å arbetsstället förvara övertidsjournal, uppriktad enligt formulär, som fastställs av arbetsrådet.

Rörande arbetstagares användande till arbete å övertid åligger det arbetsgivaren att göra anteckning i sådan övertidsjournal senast den första söcken dagen efter varje period av tre veckor eller, därest då icke kan avgöras, huruvida övertid uttagits, så snart sådant kan bedömas. Arbetsrådet äger dock föreskriva, att anteckning om arbete å övertid får verkställas å annan tid och på annat sätt än nu angivits. I fråga om sådant arbete å övertid, som avses i 7 § 1 mom., är arbetsgivaren icke pliktig att göra dylik anteckning, där övertiden finnes behörigen upptagen å det i 11 § 2 mom. föreskrivna arbetstidsschema.

Beslut av arbetsrådet enligt 6 eller 7 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt andra stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsamma datum.

Arbetsgivare åligger att efter därom framställd begäran bereda hos honom anställd arbetstagare tillfälle att själv eller genom ombud taga del, såvitt arbetstagaren angår, av övertidsjournal eller sådan handling, som i tredje stycket sägs.

Allmänna bestämmelser.

9 §.

För tjänstgöring i arbetsrådet vid handläggning av ärende, som avses i denna lag, utser Konungen för viss tid två ledamöter, vilka äro förtrogna med förhållandena inom hotell-, restaurang- och kafénäringen. En ledamot skall utses bland personer, föreslagna av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, och vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetsgivarsammanslutningar; en ledamot skall utses bland personer, föreslagna av landsorganisationen i Sverige, samt vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som

(Gällande lag:)

(Kungl. Maj:ts förslag:)

utsetts efter förslag av arbetarsammanslutningar. För var och en av ledamöterna utses i enahanda ordning minst två suppleanter, förtrogna med förhållandena inom omförmälda näring.

Vid arbetsrådets behandling av ärende, som avses i denna lag, skola, med iakttagande av vad i 9 § 6 mom. lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning stadgas, närvara båda de ledamöter, som utsetts i här nämnd ordning, eller för dem utsedda suppleanter. I övrigt skola bestämmelserna i nämnda paragraf i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet.

10 §.

1 mom. Äro sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetstagare, som kunna anses företräda flertalet arbetsgivare och arbetstagare inom visst verksamhetsområde, som i denna lag avses, ense om viss eftergift i något avseende, varom stadgas i 5 § eller 7 § 3 mom., må Konungen, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, förordna, att eftergiften må inom verksamhetsområdet i fråga allmänt tillgodonjutas.

2 mom. Skulle tillämpningen av denna lag medföra särskilda svårigheter inom viss del av riket eller sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

11 §.

1 mom. Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionen. Därvid skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

2 mom. Å arbetsställe skall på lämplig plats finnas anslaget arbetstids-schema, som för varje arbetstagare eller grupp av arbetstagare med samma arbetstidsindelning angiver tiderna för arbetets början och slut samt de tider, som äro anslagna för arbetstagarnas måltider, och längden av den tid, över vilken varje arbetstagare härför förfogar.

Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva befrielse för viss arbetsgivare från den i detta moment stadgade skyldigheten.

12 §.

Använder arbetsgivare arbetstagare till arbete i strid mot vad som stadgas i denna lag eller mot föreskrift, som meddelats med stöd av lagen, straffes med dagsböter. Var arbetstagaren under 18 år, vare den, som har vårdnaden om arbetstagaren, där användandet skett med hans vetskap och vilja, förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

(Gällande lag:)

(Kungl. Maj:ts förslag)

13 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 6 §, eller att iakttaga vad enligt 8 § andra, tredje eller fjärde stycket eller 11 § 2 mom. åligger honom, straffes med dagsböter.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i anteckning, som avses i 8 § andra stycket, straffes med dagsböter ej under fem.

14 §.

Förseelse mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

14 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

15 §.

Beträffande verksamhet, som bedrives av kommun, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

Lag samma vare, där arbetsrådet efter framställning av arbetsgivare godtagit viss person såsom arbetsföreståndare i arbetsgivarens ställe.

16 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande användande av minderårig eller kvinna till arbete, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft, såvitt den avser arbetsrådets befogenhet och verksamhet, den 1 oktober 1944 och i övrigt den 1 januari 1945 samt gäller till och med den 31 december 1947. Beträffande förseelse mot lagen, som begåtts under tiden för dess giltighet, skall dock vad i lagen är stadgat fortfara att gälla efter sistnämnda dag.

Denna lag träder i kraft, såvitt den avser arbetsrådets befogenhet och verksamhet, den 1 oktober 1947 och i övrigt den 1 januari 1948 samt gäller till och med den 31 december 1950. Beträffande förseelse mot lagen, som begåtts under tiden för dess giltighet, skall dock vad i lagen är stadgat fortfara att gälla efter sistnämnda dag.

F ö r s l a g

till

L a g**angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning.**

Härigenom förordnas *dels* att 1 § lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning skall under tiden från och med den 1 januari 1948 till och med den 31 december 1950 hava ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att 10 § 1 mom. nämnda lag icke skall äga giltighet under nämnda tid.

1 §.

Denna lag — — — här nedan.

Från lagens tillämpning undantagas:

- a) arbete, som — — — äger tillämpning,
- k) arbete, varå arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer äger tillämpning, samt
- l) arbete, som — — — hans bostad.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari
1947.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Mossberg fråga om *ny arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer* samt anför.

Arbetstiden för ekonomipersonalen vid hotell, restauranger och kaféer reglerades före år 1945 genom den s. k. allmänna arbetstidslagen den 16 maj 1930. Från denna lags tillämpning var däremot undantaget sådant arbete inom hotell-, restaurang- och kaféerörelse, som var att hänföra till allmänhetens direkta betjänande. Arbetstiden för de med dylikt arbete sysselsatta, alltså främst serverings- och hotellpersonalen, erhöll laglig reglering först år 1944 genom arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer. Till denna lag överfördes därvid jämväl regleringen av arbetstiden för sådant arbete inom näringen, varå allmänna arbetstidslagen förut ägt tillämpning. 1944 års hotellarbetstidslag grundade sig på en av socialstyrelsen verkställd utredning och däröver avgivna yttranden. Förslag till lagen framlades genom proposition (nr 218) för 1944 års riksdag, som antog förslaget med visst tillägg. Lagen, som utfärdades den 30 juni 1944 (nr 462), erhöll tre års giltighetstid. Denna tid utgår den 31 december 1947.

Med hänsyn härtill ha statsmakterna att innevarande år taga ståndpunkt till frågan om förlängning av giltighetstiden för lagen och om eventuella ändringar i densamma.

Kungl. Maj:t har genom skrivelse den 12 juli 1946 uppdragit åt arbetsrådet att, efter inhämtande av yttrande från de myndigheter och samman slutningar, vilkas hörande arbetsrådet funne lämpligt, verkställa utredning rörande hittills vunna erfarenheter angående verkningarna av hotellarbets tidslagen samt till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i fråga om förlängning av lagens giltighetstid och ändringar i densamma, som i anledning av den verkställda utredningen kunde anses erforderliga.

I anledning härav har arbetsrådet berett riksförsäkringsanstalten och följande organisationer tillfälle att till rådet inkomma med yttrande, näm-

ligen svenska arbetsgivareföreningen, handelns arbetsgivareorganisation, Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges konditor-förening, svenska turisthotellens riksförbund, svenska turistföreningen, Stockholms kaféidkareförening, reso — folkrörelsernas rese- och semesterorganisation, föreningen allmännyttiga kafébolag, Sveriges kafé- och konditoriägareförbund, Kooperationens förhandlingsorganisation, landsorganisationen i Sverige, Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund, svenska livsmedelsarbetareförbundet, svenska handelsarbetareförbundet, tjänstemännens centralorganisation och tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger.

Yttranden ha inkommit till arbetsrådet från riksförsäkringsanstalten och samtliga nämnda organisationer med undantag av reso och Kooperationens förhandlingsorganisation. Vid riksförsäkringsanstaltens yttrande har anstalten fogat avskrifter av särskilda skrivelser i ärendet från yrkesinspektisen och yrkesinspektören i tredje distriktet. En av arbetsrådet upprättad kortfattad sammanställning över innehållet i berörda yttranden torde få såsom bilaga (*Bilaga A*) fogas till protokollet i förevarande ärende.

Med skrivelse den 11 december 1946 har arbetsrådet redovisat det av Kungl. Maj:t erhållna uppdraget. Rådet föreslår härvid, att arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer efter ändring i 4 § beträffande betjäningsspersonalens arbetstid förlänges för en tid av tre år. Rådets yttrande är emellertid icke enhälligt. Skiljaktiga meningar ha anmälts i fråga om arbetsrådets förslag till ändring av lagen av t. f. ledamoten Rune samt arbetsgivarrepresentanterna i rådet ledamoten Garsten och t. f. ledamoten Göransson och i fråga om vissa i yttrandena till arbetsrådet väckta men av arbetsrådet ej förordade förslag till ändringar i lagen av såväl en av arbetsgivarrepresentanterna, ledamoten Garsten, som arbetarrepresentanterna, ledamöterna Thörnberg och Bengtsson.

Över de förslag som framstälts av arbetsrådet eller dess särskilda ledamöter ha, efter remiss, yttranden inhämtats från riksförsäkringsanstalten, socialstyrelsen, kommerskollegium och statens arbetsmarknadskommission. Riksförsäkringsanstalten har vid sitt yttrande fogat en skrivelse från yrkesinspektisen och arbetsmarknadskommissionen ett yttrande från kommissionens sakkunniga i frågor rörande kvinnlig arbetskraft. Tillfälle att avgiva yttrande över förslaget har vidare beretts svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, handelns arbetsgivareorganisation, Sveriges konditor-förening, svenska turisthotellens riksförbund, Stockholms kaféidkareförening, svenska turistföreningen, föreningen allmännyttiga kafébolag, Sveriges kafé- och konditoriägareförbund, Kooperationens förhandlingsorganisation, landsorganisationen i Sverige, Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund, tjänstemännens centralorganisation och tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger.

naförbundet för hotell och restauranger. Samtliga de nämnda organisationerna utom föreningen allmännyttiga kafébolag, Sveriges kafé- och konditoriägareförbund samt kooperationens förhandlingsorganisation ha be-
gagnat sig av det givna tillfället att avgiva yttrande.

Arbetsrådet framhåller i sin skrivelse, att enligt dess erfarenheter 1944 års lagstiftning om arbetstidsreglering för personalen vid hotell, restauranger och kaféer kunnat genomföras utan större svårigheter samt att utformningen av lagens bestämmelser i stort sett visat sig vara tillfredsställande. Det kunde därför enligt rådets mening knappast råda någon tvekan om att den lagstadgade arbetstidsregleringen för ifrågavarande personal borde bibehållas i fortsättningen.

Beträffande spørsmålet, huruvida arbetstidsbestämmelserna såsom hittills skola intagas i en särskild lag eller inarbetas i den allmänna arbetstidslagen, har arbetsrådet ansett övervägande skäl tala för att det förstnämnda förfaringssättet åtminstone tills vidare bibehålles. Frågan om ett överflyttande av arbetstidsbestämmelserna till den allmänna arbetstidslagen syntes böra upptagas först i sammanhang med en eventuell blivande revision av arbetstidslagstiftningen i dess helhet.

I de yttranden, som avgivits i ärendet, har någon erinran mot en fortsatt reglering i lag av arbetstidsförhållandena på förevarande område icke framställts. *Statens arbetsmarknadskommission* uppger, att inom hotell-, restaurang- och kafénäringen den allmänna bristen på arbetskraft ytterligare skärpts i fråga om all slags personal, i synnerhet yrkesutbildad sådan, och att en bidragande orsak till underskottet på arbetskraft vore de olägenheter, som sammanhängde med arbetstidens oregelbundenhet och fördelning på dygnet. Kommissionen, som ansett sig icke böra taga ställning till de påyrkade lagändringarna, uttalar, att kommissionen ur de synpunkter den hade att företräda icke hade något att erinra mot att lagen förlängdes på ytterligare tre år.

Någon meningsskiljaktighet torde icke råda därom att lagstiftning om *Föredraganden.*
reglering av arbetstiden för personalen vid hotell, restauranger och kaféer alltjämt är påkallad. Ändring av anordningen med en särskild arbetstidslag på ifrågavarande område synes icke för närvarande böra ske.

Av skäl, till vilka jag skall återkomma, finner jag vissa ändringar i lagens bestämmelser nu böra vidtagas. Med hänsyn härtill synes, i enlighet med vad inom arbetstidslagstiftningen varit vanligt, den gamla lagen böra ersättas av en helt ny arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer. Den nuvarande lagens uppställning vad beträffar rubriker och paragrafindelning kan dock i allo bibehållas.

Jag övergår härefter till att behandla de särskilda föreskrifter i den nu gällande arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer, om vilkas revision fråga nu föreligger. Någon sammanhängande redogörelse för inne-

hållet i gällande lag torde så mycket mindre vara nödig som, till jämförelse med departementsförslaget, den nuvarande lagtexten i dess helhet återgivits i en bilaga till protokollet i detta ärende.

1 § första stycket.

Jämlikt detta lagrum är lagens tillämpningsområde inskränkt till hotell-, restaurang- och kaféerörelse, vari till arbete för arbetsgivarens räkning i regel användas minst *tre* arbetstagare, häri icke inräknad arbetstagare, som sysselsättes med arbete, vilket enligt andra stycket av 1 § är undantaget från lagens tillämpning.

I yttrandena till arbetsrådet har *svenska turisthotellens riksförbund*, *Sveriges konditor-förening* och *Sveriges kafé- och konditori-ägareförbund* förordat, att lagens tillämpningsområde begränsas till företag med minst fem arbetstagare. Sistnämnda organisation har alternativt föreslagit, att gränsen för tillämpningsområdet åtminstone höjes så, att företag med tre anställda undantagas, vilket även förordats av *handelns arbetsgivareorganisation*.

Till stöd för yrkandena om ytterligare begränsning av tillämpningsområdet har i allmänhet andragits de svaga ekonomiska förhållanden, under vilka småföretagen driva sin rörelse. Sveriges konditor-förening har sålunda anfört att det praktiskt taget minsta serveringsföretag, som man kunde föreställa sig (öppet för allmänheten mera än åtta timmar per dag), bestode av två anställda som skötte både servering och köksarbetet. Endast dessa allra minsta företag, som till antalet vore ytterst få, undantoges från lagen, men redan om företagets innehavare satte dit exempelvis sin gifta dotter att i sitt ställe förestå rörelsen, komme denna under arbetstidsregleringen. Även i ett sådant fall måste emellertid rörelsen utan tvekan betecknas som ett mycket litet företag i branschen, och lagstiftningen torde därför inte kunna sägas ta nödig hänsyn till småföretagarnas berättigade särintressen.

Sveriges kafé- och konditoriägareförbund har jämväl åberopat det rådande prisstoppet och läget på arbetsmarknaden till stöd för yrkandet om en ytterligare begränsning av lagens tillämpningsområde.

Landsorganisationen har däremot med instämmande av bland andra *Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund* föreslagit, att lagens tillämpningsområde utvidgas till att omfatta alla företag inom hotell-, restaurang- och kafénäringsen. Enahanda yrkande har framställts av *föreningen allmännyttiga kafébolag*. Landsorganisationen grundar sin ståndpunkt på erfarenheterna från de kollektivavtalsbundna småföretag, för vilka lagen för närvarande icke gäller. Den omständigheten att dessa företag på grund av kollektivavtal haft att följa lagens arbetstidsbestämmelser har enligt landsorganisationens uppfattning icke medfört det men och avbräck, som man före lagens tillkomst befarade skulle följa av en generell lagreglering. Någon

anledning att räkna med annan återverkan beträffande icke kollektivavtalsbundna företag kunde rimligen icke antagas.

Arbetsrådet anför för egen del följande.

Det vore givetvis i och för sig ur flera synpunkter önskvärt, att den nya arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer omfattade även sådana småföretag, som nu på grund av sin storleksordning äro undantagna. Skall en sänkning av gränsen genomföras, synes detta endast kunna ske därigenom, att lagen, liksom för närvarande gäller beträffande arbetstidslagen för detaljhandeln, göres tillämplig på alla företag. Att gå en medelväg och låta arbetstidsregleringen bli gällande för rörelser med minst en eller minst två arbetstagare synes knappast böra ifrågakomma, då gränsen till de verkliga småföretagen, som mer eller mindre äro att anse som en utvidgning av det enskilda hushållet, just torde gå vid ett arbetstagarantal underskridande tre. Med hänsyn till att ännu icke två år förflutit från den tidpunkt lagen började tillämpas synes det emellertid icke vara tillrådligt att redan nu företaga en genomgripande ändring i bestämmelserna om lagens tillämpningsområde.

Arbetsrepresentanterna i arbetsrådet föreslå emellertid att lagens tillämpningsområde utvidgas och anföra härutinnan.

Vi finna det i princip oriktigt att småföretagen — vare sig inom detta eller andra arbetsområden — på arbetstagarnas bekostnad försättas i en i arbetstidshänseende gynnad ställning, och praktiskt är en sådan begränsning av tillämpningsområdet för den sociala skyddsreglering, som arbetstidslagstiftningen utgör, så mycket betänkligare som de mest anmärkningsvärda missförhållandena äro till finnandes just inom småföretagen. Att lagens utvidgning att gälla alla företag icke behöver medföra några för småföretagen menliga följder är för övrigt bekräftat av de erfarenheter, som gjorts vid de kollektivavtalsbundna småföretag, vid vilka en arbetstidsreglering i enlighet med lagens utan olägenhet kunnat tillämpas.

Skulle en utvidgning av lagens tillämpningsområde till att gälla varje rörelse med lejd arbetskraft likväl anses icke f. n. kunna ifrågakomma, få vi i andra hand tillstyrka att gränsen sättes vid minst två arbetstagare. Vad rådets majoritet uttalar om att enda alternativet till den nuvarande bestämningen av tillämpningsområdet vore en utsträckning av detta till varje rörelse, oavsett arbetarantalet, kunna vi icke finna ha större giltighet för denna lags del än för lantarbetstidslagens, i fråga om vilken ju motsvarande utvidgning av tillämpningsområdet skedde år 1945.

I yttrandena till Kungl. Maj:t vidhåller *handelns arbetsgivareorganisation* sin hos arbetsrådet anförda ståndpunkt medan *Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter* biträder arbetsrådets förslag. *Sveriges konditor-förening* framhåller, att endast den allra minsta tänkbara typen av företag lämnats utanför och att därför sociala skäl syntes tala för att området ej utvidgades.

Socialstyrelsen framhåller, att styrelsen vid lagens tillkomst uttalat den uppfattningen, att de minsta företagen borde lämnas utanför arbetstidsregleringen, när de ej hade ekonomisk förmåga att bära de med en personalökning förenade kostnaderna. Denna synpunkt torde enligt styrelsens

mening alltjämt få anses bärande. Även om det med hänsyn till arbetarskyddets krav syntes önskvärt, att samtliga företag omfattas av lagen, ansåge styrelsen därför, att tiden i vart fall ännu icke vore mogen för en sådan utvidgning av lagens tillämpningsområde. *Riksförsäkringsanstalten* hänvisar till sitt yttrande i ärendet till arbetsrådet, däri anstalten under åberopande av ett av yrkesinspektrisen avgivet yttrande uttalat, att ehuru anstalten insåge att den nuvarande avgränsningen vore förenad med de av yrkesinspektrisen framhållna olägenheterna, anstalten icke utan närmare utredning kunde taga ställning till frågan om ändring av lagen på denna punkt. I det åberopade yttrandet har yrkesinspektrisen anfört, att det inträffat att en arbetsgivare med tre anställda avskedade en för att bli ställd utanför lagen eller att den, som hade två anställda underlåte att anställa en tredje. Det vore därför rättvisare och riktigare att taga steget fullt ut och under lagen inbegripa varje restaurangföretag med någon anställd. *Arbetsmarknadskommissionens sakkunniga i frågor rörande kvinnlig arbetskraft* anbefalla jämväl att lagens tillämpningsområde utvidgas på detta sätt och anföra till stöd härför, att minst 50 procent av de småföretag, som icke fölle under lagen, hade arbetstiden för sin personal reglerad genom kollektivavtal med i princip samma arbetstider, som lagen stipulerade. En utsträckning av lagen att omfatta sådana arbetsplatser torde därför ej behöva medföra några väsentliga svårigheter, medan å andra sidan en reglering av arbetstiden för dessa företag vore synnerligen betydelsefull ur social och hygienisk synpunkt.

Landsorganisationen och tjänstemännens centralorganisation (TCO) ansluta sig till den av arbetarrepresentanterna i arbetsrådet i denna del uttalade skiljaktiga mening.

Föredraganden.

Tillämpningsområdet för den gällande arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer är inskränkt till företag, i vilket i regel användas minst tre arbetare. Vid lagens tillkomst framställdes yrkanden om såväl ett vidare som ett mera inskränkt tillämpningsområde än det lagstiftaren sålunda slutligen stannade för. Departementschefen framhöll i detta sammanhang, att då lagen ansetts påkallad i första hand med hänsyn till den längre arbetstiden inom smärre företag, det skulle innebära en motsägelse att sedermera undantaga huvudparten av dessa företag från lagens tillämpning. Å andra sidan fann han det böra beaktas att en utsträckning av lagen till alla företag inom branschen skulle innebära, att därunder fölle företag, som endast utgjorde en utvidgning av det enskilda hushållet. Med hänsyn härtill ansågs en begränsning till företag med mer än två anställda vara en lämpligt avpassad medelväg.

Även nu ha yrkanden gjorts såväl om begränsning som om utvidgning av lagens tillämpningsområde. För en begränsning i detta hänseende ha bärande skäl ej förebragts. Vad angår frågan om en utvidgning har till stöd för yrkandena i denna del från principiell synpunkt anförts att små-

företagen på de däri anställda arbetstagarnas bekostnad intoge en i arbetstidshänseende gynnad ställning. Detta har ansetts så mycket mera betänkligt som i fråga om småföretagen en arbetstidsreglering framstode som särskilt påkallad. Några olägenheter av att lagen bleve tillämplig även på småföretagen har man icke ansett behöva befaras, då en stor del av personalen vid sådana företag redan nu till följd av kollektivavtal inbegripes under en arbetstidsreglering av i sak samma innehåll som hotellarbetstidslagen föreskriver.

Ur social synpunkt torde otvivelaktigt starka skäl tala för att utvidga hotellarbetstidslagens tillämpningsområde att omfatta jämväl småföretagen. Inom dessa torde nämligen arbetstiden för de anställda ofta vara oskäligt lång. Arbetet kan dessutom ofta bli betungande, exempelvis då samma arbetstagare har att utföra både köks- och serveringsarbete. Å andra sidan kunna givetvis svårigheter föreligga att inom ett småföretag ordna arbetsförhållandena så att personalen tillförsäkras det skydd, lagstiftningen avser att skänka. Såsom nämnts har emellertid för personalen i åtskilliga småföretag inom branschen arbetstidsreglering genomförts kollektivavtalsvägen utan att några större olägenheter därav försports. Den omständigheten att så kunnat ske tyder på att småföretagens särintressen icke påkalla att de fortfarande undantagas från den lagstadgade arbetstidsregleringen.

Med hänsyn till det anförda vill jag förorda att en ny hotellarbetstidslag göres tillämplig på alla företag inom branschen, i vilka arbetstagare användas till arbete för arbetsgivarens räkning. Såsom ett alternativ vid en utvidgning av lagens tillämpningsområde har ifrågasatts att göra lagen tillämplig på företag med minst två arbetstagare. Med hänsyn bland annat till vad yrkesinspektrisen i sitt yttrande i ärendet anført synes mig emellertid anledning saknas att stanna vid en dylik begränsning.

Föredraganden.

Med den av mig nu förordade utvidgningen av lagens tillämpningsområde kommer att under densamma falla jämväl sådana företag, vilka på sätt vid lagens tillkomst framhölls närmast utgöra en utvidgning av det enskilda hushållet. Gränsfall kunna härvid uppkomma, där tvekan kan råda, huruvida lagstiftningen är tillämplig eller icke. Exempelvis må nämnas att innehavaren av en mindre kafé- eller matserveringsrörelse anställer ett hembiträde, i vars åligganden jämväl ingår att i viss omfattning biträda i rörelsen. Enligt arbetsrådets praxis inom andra grenar av arbetstidslagstiftningen anses dylikt s. k. blandat arbete falla under arbetstidsregleringen endast i den mån det utföres inom den rörelse, för vilken arbetstidsregleringen gäller. Samma betraktelsesätt torde böra anläggas i de fall varom här är fråga. Erinras må härvid, att hembiträdeslagen är tillämplig å allt arbete, som hembiträdet utför för arbetsgivarens räkning. I det anförda exemplet torde därför arbetstagarens fritid och ledighet praktiskt taget helt komma att regleras av hembiträdeslagens bestämmelser, därest denna lag överhuvud äger tillämpning å avtalet.

1 § andra stycket.

I förevarande lagrum angivas vissa slag av arbeten, som äro undantagna från lagen.

I yttrande till arbetsrådet har *Sveriges arbetsgivareförening för hotell- och restauranter* ansett skäl tala för att turisthotell och turistrestauranger undantoges från lagens tillämpning. Föreningen har anfört, att lagstiftningen särskilt hårt drabbat dessa företag, som merendels vore belägna på avlägsna platser och vilkas rörelse i allmänhet hade säsongkaraktär. Personalen vore i stor utsträckning bosatt i företagets närhet och vistades mellan turist-säsongerna i sina hem, där de kunde få tillfälle till erforderlig vila. Jämväl *svenska turistföreningen* har — utan att dock framställa något yrkande — framlållit, att en tillämpning av arbetstidsbestämmelserna i lagen särskilt vid föreningens fjällanläggningar medfört stora svårigheter.

Arbetsrådet anser det icke kunna förnekas, att det för vissa typer av turisthotell kan föreligga svårigheter att anpassa sig efter den i lagen givna arbetstidsregleringen; detta torde framför allt gälla sådana hotell, som på grund av avskilt läge hade svårt att erhålla arbetskraft och vilkas rörelser vore starkt säsongbetonade. De angivna olägenheterna torde dock icke vara så betydande, att de nödvändiggjorde att företagen i fråga helt undantoges från lagen. Det syntes vara tillräckligt att i förekommande fall anlita de inom lagens ram förefintliga möjligheterna till uppmjukningar i arbetstidsbegränsningarna.

Även om tillämpningen av lagens arbetstidsbestämmelser medfört svårigheter för vissa typer av turisthotell torde det icke vara lämpligt att helt eller delvis undantaga en så pass obestämd kategori företag som turisthotellen från lagens tillämpning eller att införa särskilda regler att gälla endast för sådana företag. Såsom arbetsrådet anfört torde det vara tillräckligt att förefintliga dispensmöjligheter utnyttjas. Exempelvis kan nämnas, att beträffande företag av utpräglad säsongkaraktär arbetsrådet med stöd av 5 § 1 mom. kan lämna tillstånd till överflyttning av ordinarie arbetstid från viss årstid till annan eller till fördelning av den medgivna arbetsperioden på längre period än tre veckor.

2 §.

I förevarande paragraf, liksom i motsvarande paragraf i de övriga arbetstidslagarna, lämnas bestämmelser om vilka personer som på grund av personligt förhållande till arbetsgivaren eller sin ställning inom företaget ej skola räknas som arbetstagare enligt lagen. I 2 § b) omnämnas härutinnan hovmästare, kökschef, husfru eller annan befattningshavare i överordnad ställning.

I sitt yttrande till arbetsrådet har *tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger* yrkat, att lagstiftningen skulle omfatta samtliga anställda utan hänsyn till tjänsteställningen. Även *tjänstemännens centralorga-*

nisation har yrkat borttagande av undantaget för befattningshavare i överordnad ställning, enär dessa i flertalet fall hade en arbetstid, som väsentligt överskredde den i lagen medgivna.

Arbetsrådet förmenar, att befattningshavare i överordnad ställning i regel hade sådan sysselsättning inom ett företag och stode i sådant förhållande till företagsledningen, att en laglig reglering av deras arbetstid icke vore lämplig. Skäl förelåge enligt arbetsrådets mening icke att inom förevarande näringsområde göra ett avsteg från den princip, som kommit till uttryck i 2 § i övriga arbetstidslagar.

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter och Sveriges centrala restaurangaktiebolag ha i sina yttranden till Kungl. Maj:t förklarat sig icke ha något att erinra mot arbetsrådets uttalande.

I sitt yttrande till arbetsmarknadscommissionen över arbetsrådets förslag ha commissionens sakkunniga i frågor rörande kvinnlig arbetskraft ifrågasatt, om icke en reglering av arbetstiden även för ifrågavarande befattningshavare vore befogad, då dessa hade avsevärt längre arbetstid än motsvarande tjänstemän inom andra yrkesområden, exempelvis industrier och affärer. Därigenom skulle sannolikt rekryteringen till dessa yrken underlättas och intresset för yrkesutbildning kunna ökas.

Tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger samt tjänstemännens centralorganisation vidhålla i sina yttranden till Kungl. Maj:t sina hos arbetsrådet i denna del framställda yrkanden. Yrkesinspektrisen har instämt i dessa yrkanden under förmälan, att arbetstiden för ifrågavarande arbetsledare ofta nog omfattade hela den tid arbete påginge inom restauranger, i många fall upp till 16 timmar per dygn.

Det är ett genomgående drag i den svenska arbetstidslagstiftningen, att *Föredraganden.* arbetstagare i överordnad ställning äro undantagna från den lagliga arbets-tidsregleringen. Den allmänna arbetstidslagen innehåller sålunda föreskrift om att såsom arbetare skall vid lagens tillämpning ej anses verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning. Enligt lantarbetstids-lagen är lantbruksinspektor eller annan befattningshavare i överordnad ställning undantagen från lagens tillämpning och enligt arbetstidslagen för detaljhandeln gäller samma begränsning med avseende å företagsledare eller annan befattningshavare i överordnad ställning. Från hotellarbetstidslagens tillämpningsområde äro, såsom redan nämnts, undantagna hovmästare, köks-chef, husfru eller annan befattningshavare i överordnad ställning.

De skäl som förestavat nu ifrågavarande undantag torde kunna sammanfattas så, att det i vanliga fall ej förelåge samma behov av en arbetstids-reglering för befattningshavare i överordnad ställning och att det tidvis kunde vara nödvändigt att en dylik befattningshavare för uppehållet av ett företags eller en rörelses drift kunde behöva sysselsättas utan hinder av lagstadgade inskränkningar av arbetstiden.

Frågan vilka personalkategorier i överordnad ställning som skulle undantagas från lagens tillämpningsområde var föremål för ingående prövning vid hotellarbetstidslagens tillkomst. Under förarbetena till lagen hade yrkanden framkommit att jämväl här ifrågavarande personal skulle omfattas av lagens bestämmelser. Föredragande departementschefen framhöll emellertid att för ett undantagsstadgande beträffande överordnade befattningshavare talade samma skäl som legat till grund för att ett likartat stadgande införts i allmänna arbetstidslagen, lantarbetstidslagen och arbetstidslagen för detaljhandeln. I anledning därav att i det av socialstyrelsen upprättade förslaget till hotellarbetstidslag jämväl restaurangkassörskor upptagits i exemplifieringen av personal, som intoge en överordnad ställning, framhöll departementschefen att exemplifieringen endast borde omfatta befattningshavare, som nästan undantagslöst innehade överordnad ställning. Av såväl detta uttalande som förarbetena till hotellarbetstidslagen i övrigt synes framgå att hovmästare, kökschef eller husfru skulle undantagas från lagens tillämpning endast under förutsättning att de i de särskilda fallen verkligen, oavsett tjänstens benämning, intoge en överordnad ställning.

Enligt vad jag inhämtat är numera för flertalet av här ifrågavarande befattningshavare den ordinarie arbetstiden till följd av kollektivavtal begränsad enligt samma regler som gälla för underordnad betjäningsspersonal. Där emot saknas närmare reglering av övertidsarbetets omfattning.

Uppenbarligen är det av sociala skäl önskvärt att så många arbetstagare som möjligt inbegripas under arbetstidsregleringen. Undantaget för personal i överordnad ställning bör därför ej göras vidare än som verkligen påkallas av de skäl, som föranlett dess upptagande i arbetstidslagstiftningen. I fråga om åtskilliga arbetstagare inom de personalkategorier, som i förevarande lagrum upptagits som exempel på befattningshavare i överordnad ställning, torde den arbetsledande och kontrollerande verksamhet de utöva icke vara att anse som deras huvudsakliga uppgift. Så lära exempelvis många hovmästare regelmässigt deltaga i arbetet med allmänhetens betjäning i icke oväsentlig utsträckning, arbeta med regelbunden skiftindelning och även i övrigt ha sina arbetsförhållanden ordnade i huvudsaklig likhet med den underordnade personalen. De böra därför liksom denna hänföras under lagens bestämmelser. Några olägenheter härav synas så mycket mindre behöva befaras som arbetstiden för här åsyftade befattningshavare i följd av kollektivavtal redan nu i allmänhet är reglerad i överensstämmelse med lagen. Från lagens tillämpningsområde böra emellertid alltjämt undantagas sådana befattningshavare vilka tjänstgöra som företagsledare eller eljest som arbetsgivarens ställföreträdare med arbetsledande och därmed jämförliga uppgifter, till exempel källarmästare, inköpschefer, personalchefer och sådana hovmästare som ha en mera markerat överordnad ställning.

På grund av det anförda vill jag föreslå att det nuvarande undantaget i 2 § b) för befattningshavare i överordnad ställning erhåller sådan avfatt-

ning att från lagens tillämpning undantages företagsledare, personalchef eller därmed jämförlig befattningshavare i överordnad ställning. En liknande formulering återfinnes i arbetstidslagen för detaljhandeln. Genom den ändrade avfattningen lägges tonvikten mera på förtroendeställningen och förmanskapet över underställd personal än genom den nuvarande lydelsen. Den av mig åsyftade begränsningen av undantagets omfattning torde härigenom vinnas. Det närmare avgörandet torde i tveksamma fall få ankomma på arbetsrådet efter en prövning av de föreliggande omständigheterna.

4 §.

Jämlikt förevarande paragraf må arbetsgivaren icke använda arbetstagare till arbete under längre tid än att arbetstiden, raster och måltidsuppehåll oräknade, kommer att under loppet av tre kalenderveckor uppgå beträffande arbetstagare, som har att direkt betjäna allmänheten, till 153 timmar och i fråga om annan arbetstagare till 144 timmar. Arbetstiden må ej något dygn överstiga 11 timmar.

I sina yttranden till arbetsrådet ha *landsorganisationen*, *tjänstemännens centralorganisation* och *tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger* föreslagit, att den ordinarie arbetstiden för betjäningsspersonal bestämmes på samma sätt som för ekonomipersonalen eller till netto 144 timmar för tre kalenderveckor. Landsorganisationen har anfört, att som motivering för den nu gällande kategoriklyvningen åberopats, att betjäningsspersonalens arbete vore av mera intermittent karaktär än ekonomipersonalens, särskilt vid smärre kaféforetag i mindre befolkningscentra. Detta kunde i många fall vara riktigt men vore knappast, enligt landsorganisationens mening, tillräcklig anledning att generellt medgiva en längre arbetstid för här ifrågavarande personal, vars arbete som regel vore av mera påfrestande och tröttande natur än det arbete, som ålåge personalen i övrigt. De båda sistnämnda organisationerna ha till motivering av förslaget anfört, att arbetet vore enerverande, jäktigt, oregelbundet till sin intensitet, i stor utsträckning förlagt till nattens timmar samt därtill ofta till rökiga och bullrande lokaler, där personalen mången gång nästan hela arbetstiden vore hänvisad till artificiellt ljus.

Arbetsrådet anför för egen del följande.

I propositionen (nr 218) till 1944 års riksdag med förslag om arbetstidsreglering på nu ifrågavarande område anförde föredragande departementschefen, att förslaget om något längre arbetstid för den allmänheten direkt betjänande personalen berodde på att det för de smärre och mindre bärkraftiga företagen icke torde låta sig göra att föreskriva en så kraftig arbetstidsförkortning som till 144 timmar för tre veckor. Andra lagutskottet godtog i utlåtande nr 49 över propositionen förslaget om den längre arbets-

tiden för berörda personal men anförde, att lösningen borde betraktas som en övergångsform och komma under omprövning, sedan erfarenhet vunnits om dess verkningar.

Enligt arbetsrådets mening måste det anses oegentligt, att den allmänheten direkt betjänande personalen, som ofta arbetar under pressande förhållanden, skall ha längre arbetstid än vad som gäller för det stora flertalet övriga arbetstagare, som omfattas av laglig arbetstidsreglering. Arbetsrådet anser för sin del, att tiden numera är mogen för att även för nämnda personal bestämma arbetstiden till 144 timmar för tre veckor. I sådana fall, då oundgängligt behov skulle visa sig föreligga att fortfarande, kanske under viss övergångstid, behålla den längre arbetstiden, torde arbetsrådet med stöd av 5 § kunna bevilja erforderlig dispens.

Arbetsrådet föreslår, att 4 § erhåller ändrad lydelse i enlighet med vad sålunda anförts.

Arbetsgivarrepresentanterna i arbetsrådet samt dess t. f. ledamot förste byråsekreteraren Rune biträda emellertid icke detta förslag. Efter att ha framhållit, att genom lagen införts en arbetstidsbegränsning för serverings- och hotellpersonalen, som för många företag måste ha varit av genomgripande betydelse, ha dessa ledamöter anförts:

Det synes oss med hänsyn härtill inge starka betänkligheter att redan nu, då ännu ej två år förflutit sedan lagen trädde i kraft, föreslå ytterligare inskränkning av arbetstiden. Under den tid lagen tillämpats ha ej enligt vår mening tillräckliga erfarenheter vunnits om lagens verkningar för att kunna motivera den av majoriteten intagna ståndpunkten. De skäl, som av arbetsrådet anförts för att åtminstone tills vidare undantaga småföretagen från lagen, göra sig enligt vår mening med samma styrka gällande i fråga om bibehållande av den nuvarande arbetstiden för här ifrågavarande personal.

I yttrandena från arbetstagsarsidan har anförts, att betjäningens personalens arbete är mera tröttande och påfrestande än ekonomipersonalens. Detta uttalande kan icke anses äga generell giltighet. Det må vara riktigt, att serveringspersonalen på restaurangerna i Stockholm och några av de största städerna i landet arbeta under i viss mån pressande förhållanden. För den stora massan företag i landsorten och de flesta städerna gäller däremot — särskilt i fråga om hotellens dagvaktmästare och nattvaktmästare — att arbetet ofta avbrytes av pauser och ingalunda kan anses vara särskilt ansträngande.

En sänkning av arbetstiden lär under rådande läge på arbetsmarknaden, som icke medger anställandet av ytterligare arbetskraft, komma att för serveringsrörelsernas del medföra en intensifiering av arbetet för serveringspersonalen — en utveckling som ur majoritetens synpunkt icke synes vara lycklig. Att som motvikt häremot genomföra en inskränkning av tiden för rörelsernas öppethållande torde med hänsyn till allmänhetens krav i de flesta fall stöta på stora svårigheter och synes för övrigt icke komma att innebära någon lättnad i personalens arbete. — Vad beträffar hotellen, vilka huru än arbetstiden bestämmas ha hela dygnet som »affärstid», kommer en inskränkning av arbetstiden att gå ut över allmänheten och därjämte sannolikt medföra en viss inkomstsänkning för personalen. Det må i detta sammanhang erinras om att denna personal i icke obetydlig utsträckning genom utökad arbetstid (vikariat för nattvaktmästare, tjänstgöring som

tamburvaktmästare) anser sig nödgad att söka erhålla en förhöjning av inkomsterna.

Under andra förhållanden på arbetsmarknaden med någorlunda god tillgång på arbetskraft är den föreslagna minskningen av arbetstiden givetvis lättare att genomföra. Klart är emellertid å andra sidan, att en sådan åtgärd med hänsyn till personalens speciella avlöningsförhållanden i många fall kommer att föra med sig ett inkomstbortfall.

Det låter sig väl säga att förhållandena på arbetsmarknaden icke få vara avgörande för frågan om en arbetstagargrupp skall ha längre arbetstid än övriga grupper. Det förefaller emellertid rimligt, att då den första arbetstidslagen på området tillämpats så kort tid och då den av arbetsrådet föreslagna nya lagen endast skall få temporär giltighet, man låter frågan om en omprövning av arbetstidens längd för här ifrågavarande personal anstå till nästa revision av lagen tre år härefter. Vid nämnda tidpunkt torde man klarare kunna bedöma utvecklingen på arbetsmarknaden och med större säkerhet överblicka verkningarna av lagen.

I yttrandena till Kungl. Maj:ts tillstyrkes arbetsrådets nu berörda förslag av *riksförsäkringsanstalten*. Även *arbetsmarknadskommisionens sakkunniga i frågor rörande kvinnlig arbetskraft* instämna i ändringsförslaget.

Socialstyrelsen ställer sig däremot tveksam till att redan nu genomföra en ytterligare förkortning av arbetstiden för ifrågavarande arbetstagare och anför bland annat följande.

I sitt år 1943 avgivna betänkande framhöll styrelsen, att en dylik förkortning av arbetstiden för nämnda personal skulle innebära en långt gående reform, som med all sannolikhet på många håll skulle leda till allvarliga olägenheter. En del mindre företagare skulle förmodligen, med hänsyn till de kostnader och svårigheter en för arbetstidsinskränkningens genomförande erforderlig ökning av personalen komme att medföra, finna sig nödsakade att nedlägga rörelsen eller att förkorta tiden för öppethållande — åtgärder, som skulle vara förlustbringande för företagarna och i viss mån även för personalen samt besvärande för allmänheten. Åtminstone som en övergångsform syntes det därför vara skäligt att medgiva en något längre arbetstid för den personal, som direkt betjänade allmänheten, än för ekonomipersonalen. En sådan uppfattning synes alltjämt befogad. Det må framhållas, att drickspenningssystemet ännu icke avskaffats, varför en arbetstidsförkortning kan komma att medföra inkomstminskning för personalen genom att en del tillfällen till erhållande av drickspengar bortfalla. Härtill kommer, att bristen på ifrågavarande slag av personal, särskilt yrkeskunnig sådan, för närvarande är stor. Ur arbetsmarknadssynpunkt måste därför förslaget ingiva avsevärda betänkligheter.

Kommerskollegium framhåller, att den föreslagna avkortningen av arbetstiden icke komme att uppgå till mer än omkring en halv timme per dag i genomsnitt, varför personalens inkomstminskning syntes kunna inskränkas till ett minimum. Ur nämnda synpunkt torde därför, enligt kollegii mening, icke finnas anledning motsätta sig en minskning av arbetstiden för den allmänheten direkt betjänande personalen. Däremot syntes med hänsyn till den nuvarande starkt minskade tillgången på arbetskraft viss tveksamhet

kunna råda rörande lämpligheten att nu genomföra ifrågavarande lagändring. Kollegium ifrågasätter därför om icke frågan borde upptagas till behandling först vid nästa revision av lagen, då läget på arbetsmarknaden kanhända blivit mindre ansträngt.

Sistnämnda synpunkter framhållas även av *svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter* och *Sveriges centrala restaurangaktiebolag*, vilka samtliga avstyrka arbetsrådets förslag i nu ifrågavarande avseende. Arbetsgivareföreningen för hotell och restauranter hänvisar härvid därjämte till de av socialstyrelsen vid lagens tillkomst framförda skälen för en längre arbetstid och gör gällande att serveringsarbetet vore i hög grad intermittent och medgåve talrika vilopauser icke enbart vid de små företagen och i mindre befolkningscentra utan jämväl vid många större företag i städer och därmed jämförbara orter. Föreningen framhåller slutligen, att det inom hotell- och restaurangnäringen ansetts naturligt och förenligt med de båda huvudgruppernas arbetsuppgifter, att hotell- och serveringspersonalen sysselsatts längre arbetstid än ekonomipersonalen, ett förhållande som också kommit till uttryck i samtliga de kollektivavtalsuppgörelser, som allt sedan år 1920 träffats mellan näringens huvudorganisationer.

Handelns arbetsgivareorganisation och *svenska turisthotellens riksförbund* ansluta sig till den vid arbetsrådets yttrande i denna del fogade reservationen. Även *Sveriges konditorförening* och *Stockholms kafédikareförening* avstyrka arbetsrådets förslag under bestridande av att serveringspersonalen vid de till föreningarna anslutna företagen arbeta under pressande förhållanden. Arbetstiden bestode till stor del av »beredskap», då servitriserna kunde syssla med handarbete, läsning eller annat som intresserade.

Lagens stadgande, att arbetstiden icke för något dygn må överstiga 11 timmar har föranlett uttalanden i flera yttranden till arbetsrådet.

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter och *svenska turisthotellens riksförbund* ha sålunda föreslagit, att bestämmelsen i fråga helt slopas. Arbetsgivareföreningen har i sådant hänseende anfört följande.

Erfarenheten har visat, att ifrågavarande stadgande medfört stora svårigheter för vissa företag och även varit till men för personalen. Särskilt hava svårigheter yppat sig, då personalen inom företagens små specialgrupper haft sina fridagar och erforderliga tillfälliga ersättare ej kunnat anskaffas. En dygnsmaximering å elva timmar kan vidare ej anses skälig för sådana nattvakter, som under en väsentlig del av natten få åtnjuta vila, ostörda av allt egentligt arbete. Även för de anställda har bestämmelsen medfört olägenheter, i det att den visat sig utgöra ett hinder för en lämplig anordning av fritiden, bland annat har bestämmelsen vid vissa företag omöjliggjort det tidigare praktiserade systemet med två helfria arbetsdagar per vecka och i stället nödvändiggjort en anordning med uppdelning av tiden under arbetsdagarna i två skift, varvid uppehållet mellan skiften ej rationellt kunnat utnyttjas av personalen.

Handelns arbetsgivareorganisation, Sveriges konditorförening, Stockholms kafédikareförening och föreningen allmännyttiga kafébolag ha uttalat, att nu ifrågavarande bestämmelse bör ändras i den riktningen, att arbetstiden ett eller två dygn i veckan får överskrida 11 timmar. *Sveriges kafé- och konditoriägareförbund* har föreslagit, att dygnsmaximum fastställas till 12 timmar. Till motivering av den förordade uppmjukningen av 11-timmarsbegränsningen har för konditoriföretagens del åberopats, att dessa på vardagarna hölles öppna för allmänheten ett relativt högt antal timmar, vilket nödvändiggjorde en uppdelning av personalen på två skift. På söndagarna, då affärstiden vore kortare, föreläge däremot ett stort behov av endast ett skift. Begränsningen av arbetstiden för dygn till 11 timmar lade i stor utsträckning hinder i vägen för ett sådant arrangemang.

Å andra sidan har *landsorganisationen* föreslagit, att uttrycket »dygn» ersattes med »arbetsdag». Med hänsyn till arbetstidens förläggning inom branschen medförde bestämmelsen, att den sammanlagda arbetstiden för arbetsdag faktiskt ofta nog bleve ej obetydligt längre än lagstiftaren förutsatt. *Tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger* och *yrkesinspektrisen* ha hemställt, att en bestämmelse av motsvarande innebörd som den av landsorganisationen föreslagna infördes. Yrkesinspektrisen har därvid framhållit, att den nu gällande regeln med hänsyn till arbetstidens förläggning på restaurangerna i många fall, t. ex. på restauranger med utsträckt tid för dans, blivit helt illusorisk. Såväl tjänstemannaförbundet som yrkesinspektrisen ha vidare anfört, att restaurangpersonalen ofta erhöle otillräcklig nattvila. Yrkesinspektrisen har förordat en undersökning av förhållandena härutinnan och verkningarna av en eventuell lagändring.

Riksförsäkringsanstalten har för egen del framhållit, att den föreslagna begränsningen av arbetsskiftets längd, till vilken funnes en viss motsvarighet i 28 § 2 mom. 2 stycket förordningen den 25 oktober 1940 om yrkesmässig automobiltrafik m. m., säkerligen vore av stort värde ur arbetarskyddssynpunkt men att för utformning av stadgandet fordrades närmare utredning.

Arbetsrådet framhåller till en början, att regeln om viss maximiarbets tid för dygn ej fanns upptagen i propositionen till 1944 års riksdag utan infördes i lagen efter förslag av andra lagutskottet i anledning av väckta motioner. Någon anledning att generellt upphäva denna bestämmelse föreläge enligt arbetsrådets mening icke. I de undantagsfall, då arbetstiden vore så oregelbunden, att 11-timmarsgränsen ofta måste överskridas, syntes arbetsrådet med stöd av 5 § 1 mom. i lagen kunna meddela erforderlig dispens. Med hänvisning till vad i vissa yttranden anförts om arbetsförhållandena vid konditorier och kaféer ansåge rådet dock, att det icke vore orimligt att bestämmelsen i fråga uppmjukades så till vida, att arbetsgivaren erhöle rätt att en dag i veckan utsträcka arbetstiden utöver 11 timmar, exempelvis till 12 timmar. Då antalet till arbetsrådet inkomna ansökningar

om undantag i angiven riktning varit ringa, syntes det likväl riktigast att, åtminstone till dess större erfarenhet vunnits om lagens verkningar, dispensvägen tillgodose förefintligt behov av att överskrida 11-timmarsbegränsningen.

En av arbetsgivarrepresentanterna i rådet, ledamoten *Garsten*, är av skiljaktig mening och yrkar slopande av dygnsmaximeringen under åberopande i huvudsak av de av arbetsgivareföreningen för hotell och restauranter anförda synpunkterna. I reservationen påpekas även att vid lagens tillkomst gjorts en hänvisning till stadgandet i 4 § andra stycket i allmänna arbetstidslagen, enligt vilken någon dygnsmaximering icke förekommer vid arbete med regelbunden skiftsindelning.

Beträffande det framförda yrkandet om att anknyta 11-timmarsbegränsningen till begreppet »arbetsdag» anför arbetsrådet följande.

Såsom landsorganisationen och tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger ävensom yrkesinspektrisen i sitt yttrande till riksförsäkringsanstalten påpekat medför den inom arbetstidslagstiftningen hävdvunna tolkningen av uttrycket dygn, att ett arbetspass, omfattande t. ex. tiden från kl. 13 ena dagen till kl. 2 påföljande natt, kan överskrida 11 timmar, utan att 11-timmarsbegränsningen i lagen trädes för nära. Det kan icke förnekas, att här på sätt och vis föreligger en lucka i lagen. Betydelsen av denna förminskas dock av att arbetspass av angiven längd endast lära förekomma på de större restaurangerna och ej heller där torde vara alltför vanligt förekommande. Det av landsorganisationen och yrkesinspektrisen förordade korrektivet, att införa begreppet arbetsdag, torde stöta på stora svårigheter att praktiskt genomföra. Bestämningen i lagtextens form av begreppet arbetsdag torde bli ganska invecklad och säkerligen ge upphov till tvistigheter och tolkningssvårigheter. Härtill kommer, att »arbetsdagen» ofta måste växla individuellt från dygn till dygn allt efter tjänstgöringsförhållandena, varigenom det såväl för arbetsgivare och arbetstagare som för tillsynsmyndigheterna måste uppstå svårigheter att hålla reda på arbetstiden. Den enda praktiskt framkomliga vägen synes vara, att man, oberoende av när den individuella arbetsdagen börjar, bestämmer begreppet dygn på annat sätt än i de övriga arbetstidslagarna, t. ex. från kl. 6 ena dagen till samma klockslag påföljande dag. Emellertid synes man icke utan verkligt tvingande skäl böra använda olika dygnsbestämningar inom arbetstidslagstiftningen. Härtill kommer, att arbetsgivaren, huru än begreppet dygn bestämmes, genom att utnyttja övertid kan vid de relativt fåtaliga tillfällena, då detta kommer i fråga, uttaga en ganska avsevärd arbetstid i ett sträck. Arbetsrådet anser sig på grund härav ej böra föreslå någon ändring av lagen i det hänseende, varom nu är fråga.

Arbetsrepresentanterna i arbetsrådet, ledamöterna *Thörnberg* och *Bengtsson*, reservera sig häremot och förmena, att de uppenbara olägenheter, som på förevarande område följde av den gängse tolkningen av begreppet dygn, starkt påkallade att detta ersättes med arbetsdag. Reservanterna kunde icke finna, att det förelåge något praktiskt intresse av ett för hela arbetstidslagstiftningen enhetligt dygnsbegrepp, som skulle vara av betydelse för att förhindra att man på förevarande område genomförde en ändring, som

bättre anpassade den lagstadgade regleringen till de verkliga arbetstidsförhållandena.

Arbetsrådet har vid sin behandling av 4 § hotellarbetstidslagen även gått in på vissa i yttrandena till rådet berörda frågor om beräkningen av arbetstiden för längre eller kortare tid än tre veckor, om arbetstiden för nattvaktmästare och om måltidsuppehållen. Arbetsrådet framhåller härvid, att rådet givit 4 § i lagen den tolkningen, att arbetstiden utan särskilt tillstånd finge beräknas i genomsnitt för kortare tid än tre veckor, t. ex. för två veckor med en längsta arbetstid av 102 respektive 96 timmar. Denna tolkning hade förestavats av rent praktiska motiv och stode i överensstämmelse med de uttalanden, som rådet tidigare gjort angående tillämpningen av motsvarande bestämmelse i 4 § andra stycket allmänna arbetstidslagen. Arbetsrådet funne därför komplettering av lagen på ifrågavarande punkt ej erforderlig. — Det syntes rådet ej heller möjligt att, såsom yrkats, slopa regeln att måltidsuppehåll skulle likställas med rast. Det förtjänade emellertid understrykas, att det skulle vara fråga om ett verkligt uppehåll i arbetet, under vilket den anställde endast utförde beredskapstjänst. Intoges måltiderna, såsom beträffande kassörskor gjorts gällande, mitt under pågående arbete, torde något måltidsuppehåll icke kunna anses föreligga. — I övrigt har arbetsrådet beträffande nu berörda yrkanden hänvisat till de enligt 5 § i lagen medgivna dispensmöjligheterna.

I yttrandena till Kungl. Maj:t tillstyrkes arbetarrepresentanternas förslag om införande av begreppet »arbetsdag» av *landsorganisationen*, *tjänstemännens centralorganisation* och *tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger*. Även *arbetsmarknadscommissionens sakkunniga i frågor rörande kvinnlig arbetskraft* ansluta sig till förslaget.

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter och *handelsn arbetsgivareorganisation* hemställa däremot, under hänvisning till den av en av arbetsgivarrepresentanterna avgivna reservationen, att den i lagen angivna dygnsmaximeringen måtte borttagas. Motsvarande yrkande göres för turisthotellens del av *svenska turisthotellens riksförbund*. Efter att ha framhållit, att de gällande stränga bestämmelserna i fråga om personalens arbetstid på turisthotellen vore helt okända i andra länder och att de — jämte andra restriktioner — hade en direkt lamslående verkan på den ur national-ekonomisk synpunkt betydelsefulla turisthotellnäringen anför förbundet som motivering för sitt yrkande:

Extra arbetskraft står på de flesta turistorter inte att uppbringa, vilket speciellt medför svåra konsekvenser på personalens fridagar. Personalen som erhålles på landsbygden presterar i regel inte ett sådant arbetstempo, som erfordras i städerna. Under vissa delar av säsongen (januari—15 februari i fjällen; juni månad, 1—20 augusti på kusten; januari, 1 maj—15 juni, oktober—15 december i mellan-Sverige) är gästfrekvensen på turisthotellen så minimal, att personalen, som är anställd under dessa tider, praktiskt taget är halvledig. Arbetsrådet anser inte en lagändring erforderlig

utan rekommenderar i stället dispensförfarande i varje enskilt fall. Förbundet önskar emellertid framhålla, att dispensförfarandet inte ger företagarna de möjligheter, som erfordras. Att begära undantag från lagen torde ställa företagaren i en ogynnsam dager gentemot personalen och de eventuellt konkurrerande företag, som inte begärt dispens.

Förbundet åberopar även de angivna synpunkterna såsom skäl för yrkande om att för turisthotellen och därmed likställda företag tiden för genomsnittsberäkning av arbetstiden bestämmes till sex veckor.

Sveriges konditorförening och *Stockholms kaféidkarförening* vidhålla sina hos arbetsrådet framställda yrkanden om en uppmjukning av bestämmelsen om dygnsmaximering och hänvisa härvid till att denna visat sig medföra svårigheter vid upprättande av ett ändamålsenligt arbetstidsschema i mindre rörelser, då det gällt lämpliga anordningar för personalens fritid.

Föredraganden.

Enligt den gällande lagen utgör den ordinarie maximiarbetstiden för personal, som har att direkt betjäna allmänheten, 153 timmar för en period av tre veckor, vilket motsvarar en veckoarbetstid av 51 timmar och en arbetstid för dag av $8\frac{1}{2}$ timmar. För ekonomipersonalen gäller åter i princip 48-timmars arbetsvecka men arbetstiden är även för dessa arbetstagare bestämd för treveckorsperiod och utgör alltså för sådan period 144 timmar. Arbetsrådet har efter förslag från arbetstagarhåll förordnat, att arbetstiden även för betjäningsspersonalen skall bestämmas till 144 timmar för tre veckor. Emot detta förslag har — såväl i en reservation till rådets utlåtande som i några däröver avgivna yttranden — förnämligast anförts, att det rådande läget på arbetsmarknaden icke medgäve anställande av ytterligare arbetskraft, varför förslaget skulle medföra en intensifiering av serveringspersonalens arbete och, åtminstone för hotellens del, olägenheter även för allmänheten. De menliga verkningarna för småföretagen ha även framhållits.

Anledningen till att vid lagens tillkomst den ordinarie arbetstiden sattes längre för betjäningsspersonalen än för ekonomipersonalen var att då lagens tillämpningsområde begränsades så att även företag med endast 3—4 anställda fölle under densamma, det icke ansågs möjligt att föreskriva en så kraftig arbetstidsförkortning som till 144 timmar för tre veckor för dessa smärre och mindre bärkraftiga företag. För personalen i dess helhet ansågs det lända till större gagn om småföretagen inrymdes under lagstiftningen men arbetstiden för betjäningsspersonalen i stället sattes till 153 timmar för tre veckor.

De sålunda anförda skälen för frångåendet av den i svensk arbetstidslagstiftning eljest upprätthållna principen om 48 timmars arbetsvecka äga numera föga bärkraft i fråga om sådana företag, som för närvarande falla under hotellarbetstidslagen. Dessa ha under lagens giltighetstid kunnat anpassa sig efter lagens bestämmelser och en arbetstidsförkortning för betjäningsspersonalen om i princip tre timmar per vecka lär icke kunna medföra allvarligare olägenheter. Då, såsom framhållits i arbetsrådets utlåtande

och i flera remissyttranden, betjäningsspersonalens arbete ofta måste anses lika påfrestande och tröttsamt som ekonomipersonalens, synes anledning saknas att längre bibehålla åtskillnaden i arbetstidshänseende mellan betjänings- och ekonomipersonalen.

Genomföres den av mig i det föregående föreslagna utvidgningen av lagens tillämpningsområde, torde i fråga om de mycket små företag, som därigenom föras in under lagen, kunna anföras liknande skäl som vid lagens tillkomst mot en arbetstidsförkortning till 144 timmar per treveckorsperiod. Å andra sidan torde icke minst i dessa företag arbetstidsreglering vara särskilt av behovet påkallad. I dessa företag lär det vidare ofta vara svårt att avgöra om viss arbetstagare skall hänföras till betjänings- eller ekonomipersonalen. Jag vill fördenskuil förorda, att även i fråga om dessa företag arbetstiden genomgående bestämmes till 144 timmar för tre veckor. Skulle under en övergångstid svårare olägenheter uppstå, innan företagen hunnit anpassa sig efter den föreslagna regleringen, torde sådana kunna mildras genom dispens av arbetsrådet.

Vad härefter angår de från olika håll framställda yrkandena om borttagande av bestämmelsen att arbetstiden icke för något dygn får överstiga 11 timmar eller om jämkning av samma bestämmelse, synes det klart, att denna regel, som infördes i lagen av riksdagen, är värdefull såsom ett skydd för personalen mot oskäligen arbetsanhopning. Några bärande skäl för att slopa bestämmelsen ha icke förebragts. Såsom arbetsrådet funnit torde behovet att i särskilda fall avvika från 11-timmarsbegränsningen kunna tillgodoses dispensvägen.

Till följd av den inom arbetstidslagstiftningen hävdvunna tolkningen av uttrycket dygn såsom avseende kalenderdygn har vid restauranger, som hållas öppna efter klockan 24, arbetspassens längd kunnat överskrida 11 timmar utan att ett överskridande av lagens bestämmelse om dygnsmaximering skett. Detta är otillfredsställande och torde icke ha varit avsett vid lagens tillkomst. Såsom arbetsrådet framhållit torde det enda praktiskt genomförbara korrektivet mot detta missförhållande vara, att bestämmelsen gives sådan avfattning, att arbetstiden icke under ett dygn, räknat från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid påföljande dag, får överskrida 11 timmar. Vad arbetsrådets majoritet anført mot införandet av en sådan regel synes icke övertygande. Med hänsyn till det begränsade område, där regeln kommer att få betydelse, torde intresset av ett enhellt dygnsbegrepp icke i någon väsentlig mån trädas för nära genom dess godtagande. Jag förordar därför, att lagens regel om dygnsmaximering kompletteras i angiven riktning. För att markera att härigenom icke avses att göra ändring i utgångspunkten för beräkning av kalendervecka eller kalenderår, synes dock dygnsbegreppet böra ersättas av en föreskrift att maximeringen gäller för en tidrymd av tjugufyra timmar, räknat från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid påföljande dag. Såsom en konsekvens av denna

ändring torde motsvarande regel böra införas med avseende å den i 7 § 1 mom. upptagna bestämmelsen att tiden för s. k. förberedelse- och avslutningsarbeten icke något dygn må överstiga en och en halv timme.

Till vad arbetsrådet i övrigt anfört vid behandlingen av lagens 4 § vill jag lämna min anslutning. Någon ytterligare ändring av lagrummet synes icke motiverad. Med anledning av det från arbetstagarhåll framförda yrkandet om slopande av regeln, att måltidsuppehåll skall likställas med rast, vill jag understryka arbetsrådets uttalande att om måltiderna intagas under pågående arbete, något måltidsuppehåll, som får frånräknas bruttoarbets-tiden, ej kan anses föreligga.

8 och 11 §§.

I 8 § första stycket föreskrives, att arbetsgivare bör anskaffa och å arbetsstället förvara övertidsjournal, upprättad enligt fastställt formulär. I lagrummet stadgas vidare, att arbetsrådet äger föreskriva, att anteckning om arbete på övertid får verkställas å annan tid och på annat sätt än nu angivits. Det åligger arbetsgivare att efter därom framställd begäran bereda hos honom anställd arbetstagarare tillfälle att själv eller genom ombud taga del, såvitt arbetstagararen angår, av journalen.

I sitt yttrande till arbetsrådet har *landsorganisationen* föreslagit, att anskaffandet av övertidsjournal gjordes obligatoriskt. Enahanda yrkande har i yttrande till riksförsäkringsanstalten framställts av yrkesinspektören i tredje distriktet. Landsorganisationen föreslår även, att orden »såvitt arbetstagararen angår» i bestämmelsen om rätt att taga del av journalen uteslutes.

Arbetsrådet framhåller, att enligt det av socialstyrelsen avgivna förslaget till hotellarbetstidslag anskaffandet av övertidsjournal var obligatoriskt och att föreskriften erhöll sin nuvarande avfattning först i propositionen. Arbetsrådet ansåge därför skäl icke föreligga för en ändring av stadgandet. Därest på arbetsgivarehåll den missuppfattningen av bestämmelsens innebörd vore allmänt rådande, att arbetsgivaren över huvud taget icke, alltså ej ens om övertid uttagits, vore skyldig att anskaffa övertidsjournal, kunde det dock möjligen ifrågasättas att återgå till den ursprungligen föreslagna formuleringen.

Beträffande den av landsorganisationen kritiserade begränsningen i arbetares rätt att ta del av övertidsjournalen uttalar arbetsrådet, att motsvarande regel återfinnes även i lantarbetstidslagen och arbetstidslagen för detaljhandeln. Arbetsrådet hade tolkat bestämmelsen i de ovannämnda speciella arbetstidslagarna så, att av arbetstagararnas organisation (avdelning av fackförbund, personalklubb m. fl.) utsedd representant har rätt att ta del av journalen i dess helhet och ej blott i vad den avser viss arbetare. På grund härav syntes den av landsorganisationen föreslagna lagändringen ej vara behöfvlig.

I sitt yttrande till Kungl. Maj:t har *landsorganisationen* med

hänsyn till vad arbetsrådet anfört förmenat sig för närvarande icke böra vidhålla de framställda förslagen om ändringar i förevarande lagrum. *Riksförsäkringsanstalten* framhåller, att därest den föreslagna ändringen av paragrafens första stycke genomfördes, stadgandet borde kompletteras med möjlighet för arbetsrådet att medgiva dispens.

I 11 § 2 mom. stadgas skyldighet för arbetsgivaren att anslå arbetstidschema, som för varje arbetstagare eller grupp av arbetstagare med samma arbetstidsindelning skall angiva tiderna för arbetets början och slut samt de tider, som äro anslagna för arbetstagarnas måltider, och längden av den tid över vilken varje arbetstagare förfogar. Andra stycket inrymmer befogenhet för arbetsrådet att, då skäl därtill äro, medgiva befrielse från förenämnda skyldighet.

Sveriges kafé- och konditoriägareförbund har i sitt yttrande till arbetsrådet ifrågasatt om icke arbetsgivare och arbetare åtminstone beträffande de mindre företagen skulle kunna medgivas rätt att förhandlingsvis reglera en del av de förhållanden, som beröras i 11 § 2 mom. Vid mellan förbundet och arbetstagarnas organisation förda förhandlingar om kollektivavtal hade enighet å ömse sidor rått därom, att arbetsgivaren icke borde betungas med skyldigheten att å arbetstidsschema angiva de tider, som äro anslagna för arbetstagarnas måltider och måltidsuppehåll.

Arbetsrådet framhåller, att förslag om ändring i förevarande lagrum framfördes redan kort tid efter lagens ikraftträdande. I motion (II: 319) till 1945 års riksdag hemställdes, att arbetsrådet skulle få rätt att medgiva generell dispens från den förutnämnda skyldigheten, när arbetstagarorganisationerna å ömse sidor vore ense därom. I yttrande till andra lagutskottet över motionen anförde arbetsrådet, att rådet tolkat förevarande bestämmelse så, att det icke vore nödvändigt att å arbetstidsschemat upptaga fixerade tider för raster och måltidsuppehåll utan att det vore tillräckligt att å schemat angåves, att rast eller måltidsuppehåll skulle utgå med ett bestämt tidsmått inom viss längre tidrymd, t. ex. 15 minuter mellan klockan 11 och klockan 12. Arbetsrådet framhöll, att rådet ej kunde meddela generell dispens för visst verksamhetsområde eller för vissa slag av företag, men förklarade, att hinder ej förelåge att på framställning av arbetsgivarorganisation medgiva kollektivt undantag för samtliga eller vissa till organisationen anslutna medlemmar, upptagna å särskild förteckning. Arbetsrådet ansåg på grund härav den föreslagna lagändringen icke vara erforderlig.

Sedan andra lagutskottet i utlåtande nr 36 hemställt, att motionen icke måtte föranleda till någon åtgärd, biföll riksdagen utskottets hemställan.

Arbetsrådet hänvisar nu till den av rådet givna tolkningen av bestämmelsen, med vilken påtalade olägenheter i väsentlig mån skulle vara undanröjda. Skulle ändock i visst fall föreligga särskilda svårigheter att följa bestämmelsen, återstode den utvägen att hos arbetsrådet söka befrielse enligt andra stycket i förevarande moment. Rådet ansåge därför skäl ej föreligga till ändring av lagrummet.

Föredraganden.

Förslaget att ålägga arbetsgivaren obligatorisk skyldighet att anskaffa övertidsjournal framfördes redan i samband med lagens tillkomst. Då underlåtenheten att iakttaga en sådan föreskrift icke lämpligen kunde förbindas med straffansvar, stannade man emellertid för det nuvarande stadgandet i 8 §. Någon anledning att nu ändra nämnda paragraf synes icke föreligga.

De i övrigt väckta förslagen om ändring av bestämmelserna i 8 och 11 §§ av lagen har jag ej funnit anledning biträda.

9 §.

I 9 § lämnas bestämmelser om arbetsrådets sammansättning vid handläggningen av ärenden rörande nu förevarande lag.

I ett av generaldirektören John Nordin i egenskap av inom socialdepartementet tillkallad sakkunnig den 31 augusti 1946 avgivet betänkande har föreslagits, att bland annat i arbetstidslagarna skulle införas bestämmelse, att tjänstemännens centralorganisation jämsides med landsorganisationen skall ha rätt att avlämna förslag till sådana ledamöter och suppleanter, som representera arbetstagsarsidan i arbetsrådet.

Arbetsrådet förmenar, att därest den föreslagna lagändringen anses böra komma till stånd, den syntes böra genomföras i samband med att motsvarande ändringar företogs i de övriga i betänkandet omförmälda lagarna.

Föredraganden.

Det i omförmälda betänkande framlagda förslaget är i vad det avser arbetsrådets sammansättning föremål för övervägande inom socialdepartementet i sammanhang med överarbetningen av de förslag till ny arbetarskyddslag m. m., som avgivits av 1938 års arbetarskyddskommitté (SOU 1946:60 och 1946:88). I den mån ändringar i arbetsrådets organisation och sammansättning härvid finnas påkallade, torde förslag därom få framläggas samtidigt med den föreslagna nya lagstiftningen om arbetarskydd.

14 §.

I första stycket av förevarande paragraf stadgas att förseelse mot lagen skall åtalas vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest vid allmän domstol.

Föredraganden.

Enligt lagen den 20 december 1946 (nr 804) om införande av nya rättegångsbalken skall från och med den 1 januari 1948 den domsrätt, som i stad tillkommer polisdomstol, övergå å stadens rådhusrätt. Bestämmelsen i 14 § första stycket kan därför utgå ur lagen.

Lagens ikraftträdande och giltighetstid m. m.

I yttrandena till arbetsrådet har icke berörts spørsmålet huruvida den nya lagen bör göras tidsbegränsad eller icke. Arbetsrådet har för egen del

anfört, att övervägande skäl — särskilt den omständigheten att frågan om lagens tillämpningsområde icke kunde anses slutligt avgjord — talade för att lagen erhöles endast temporär giltighet, förslagsvis under tre år räknat från och med den 1 januari 1948.

I yttrandena till Kungl. Maj:t har kommerskollegium tillstyrkt förslaget att alltjämt giva lagen provisorisk karaktär. Socialstyrelsen åter förordar, att lagens giltighetstid tills vidare begränsas till två år, bland annat med hänsyn till att frågan om lagens tillämpningsområde skulle upptagas till förnyad prövning.

I enlighet med vad arbetsrådet föreslagit torde den nya lagen böra erhålla *Föredraganden.* provisorisk giltighet under tre år räknat från den 1 januari 1948.

Övergångsbestämmelser torde — såsom ock av arbetsrådet föreslagits — böra utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med vad gällande lag därom innehåller.

I samband med genomförandet av den nya lagstiftningen måste en förlängning av giltighetstiden ske av de mot hotellarbetstidslagen korresponderande ändringarna i allmänna arbetstidslagen, avseende jämkning av 1 § andra stycket k) och uteslutande av 10 § 1 mom. nämnda lag, vilka ändringar i likhet med hotellarbetstidslagen endast gälla för tiden intill utgången av år 1947.

I enlighet med det anförda ha inom socialdepartementet upprättats förslag till

- 1) *arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer* samt
- 2) *lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning.*

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över ifrågasvarande lagförslag, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Gösta Kahm.

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

**Kortfattad sammanställning över de till arbetsrådet inkomna yttrandena
angående arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer.**

Upprättad inom arbetsrådet.

Speciallag?

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter samt *föreningen allmännyttiga kafébolag* förordar, att arbetstidsregleringen även i fortsättningen upptages i en särskild lag och icke, såsom tidigare ifrågasatts, sammankopplas med den allmänna arbetstidslagen.

1 § första stycket.

Riksförsäkringsanstalten förklarar sig icke utan närmare utredning kunna taga ställning till frågan om en ändring av lagens tillämpningsområde.

Föreningen allmännyttiga kafébolag anser, att någon begränsning av lagens tillämpningsområde med hänsyn till antalet anställda icke bör göras.

Sveriges kafé- och konditoriägareförbund förordar, att lagens tillämpningsområde med hänsyn till de allra minsta nykterhetskaféernas svaga ekonomi inskränkes till företag med flera än fyra arbetstagare eller i varje fall till företag med flera än tre arbetstagare.

Landsorganisationen anser, att den gällande begränsningen till företag med minst tre arbetstagare kan slopas, därvid åberopas de gynnsamma erfarenheterna från småföretag, som visserligen icke omfattas av lagen men på grund av kollektivavtal följa dess reglering.

Handelns arbetsgivareorganisation förordar en höjning av gränsen för lagens tillämpningsområde åtminstone så, att företag med tre anställda undantagas från lagen.

Sveriges konditorförening finner med hänsyn till småföretagens berättigade särintressen skäligt, att lagen blir tillämplig endast å företag med minst fyra arbetstagare.

Svenska turisthotellens riksförbund åberopar, att bland turistföretagen finnes ett flertal företag, som endast sysselsätta tre anställda och närmast ha karaktären av ett större hem, samt yrkar, att lagen icke bör tillämpas med mindre än att ett företag har minst fem anställda.

1 § andra stycket.

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter anser skäl tala för att turisthotell och turistpensionat undantagas från lagstiftningen.

Föreningen anför, att tveksamhet i vissa fall råder, huruvida tambur-arendatorer och deras medhjälpare omfattas av lagen. Med hänsyn till de skiftande förhållanden, varunder sådana personer äro knutna till företagen, anser föreningen det böra ankomma på arbetsrådet att inom ramen för nu gällande lagstiftning söka finna lämpliga tillämpningsformer.

2 §.

Tjänstemännens centralorganisation anser, att hovmästare, kökschef, husfru eller annan befattningshavare i överordnad ställning, 2 § b), som nu är undantagen från arbetstidsbegränsningarna, bör få sin arbetstid lagligt reglerad, då sådana arbetstagare i flertalet fall ha en arbetstid, som väsentligt överstiger den i lagen medgivna.

Tjänstemannaförbundet för hotell- och restauranger förordar, att lagstiftningen omfattar samtliga anställda utan hänsyn till tjänsteställningen, eftersom erfarenheten utvisat, att personalen i överordnad ställning ännu ej på frivillighetens väg kunnat nå fram till drägliga arbetstider.

4 §.

Riksförsäkringsanstalten åberopar ett yttrande av yrkesinspektisen, vari uttalas dels att begränsningen av arbetstiden till 11 timmar för dygn borde ändras till 11 timmar för *arbetsskift* och dels att en sådan ändring icke finge omöjliggöra anordnandet av s. k. kedjeskift, d. v. s. lätt på varandra följande två skift, som efterföljas av relativt lång sammanhängande ledighet. För egen del anser riksförsäkringsanstalten, att för utformning av stadgandet erfordras närmare utredning.

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter förordar, att bestämmelsen om arbetstidens maximering för dygn till 11 timmar borttages. Bestämmelsen har enligt föreningens mening medfört stora svårigheter för vissa företag och även varit till men för personalen.

Handelns arbetsgivareorganisation förklarar, att starka praktiska hänsyn tala för att dygnsmaximeringen till 11 timmar uppmjukas därhän, att undantag medges någon dag i veckan.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag anger, att i fråga om nattportierer och nattvaktmästare arbetets natur medför betydande svårighet för arbetsgivaren att på förhand fastställa regelbundna måltidsraster. Bolaget föreslår därför, att bruttoarbetstiden, inkluderande måltidsraster, för tre arbetsveckor under nattjänst får utlagas utan angivande av måltidsrasternas förläggning eller längd.

Sveriges konditor-förening anför, att i konditorier personalen ofta arbetar i två skift utom på söndagar, då det med hänsyn till kortare affärstid skulle räcka med ett skift, om arbetstiden finge utsträckas utöver 11-timmarsgränsen. Förbundet hemställer därför, att 4 § ändras så till vida, att arbetstiden under ett dygn för vecka får överstiga 11 timmar.

Förbundet anser vidare lämpligt, att direkt lagfästes den av arbetsrådet givna tolkningen, att genomsnittsbereäkningen av arbetstiden för tre veckor utan särskild dispens får avse två veckor med en maximering av arbetstiden till 102 och 96 timmar för arbetstagare, som direkt betjäna allmänheten, resp. arbetstagare i övrigt.

Svenska turisthotellens riksförbund hemställer, att 11-timmarsbegränsningen borttages för turisthotellens del, då dessa hotell under den tid av året, då de äro fullbelagda, böra ha rätt att använda personalen i erforderlig omfattning.

Med hänsyn till den ojämna resandefrekvensen på turisthotell och badortsrestauranger föreslås, att arbetstiden får räknas i genomsnitt på sex veckor i stället som för närvarande på tre veckor.

Det kan enligt förbundets mening ej anses skäligt, att tjänstgöringen för nattvakter på turisthotell, som kunna vila så gott som hela natten, skall räk-

nas såsom full arbetstid. Arbetstiden för nattvaktmästarna bör därför reduceras att räknas till 50 % av arbetstiden.

Stockholms kaféidkarförening anser, att bestämmelsen om 11-timmars begränsning av dygnsarbetstiden bör utgå, när i företag med endast två anställda av varje personalkategori möjlighet måste föreligga att åtminstone ett dygn för vecka utsträcka nettoarbetstiden utöver 11 timmar.

Föreningen allmännyttiga kafébolag förordar, att arbetstiden ett eller två dygn i veckan får överskrida 11 timmar, då genom en s. k. långvakt å över 11 timmar något dygn i veckan en mera sammanhängande ledighetstid åstadkommes för de anställda.

Sveriges kafé- och konditoriägareförbund föreslår, att arbetstiden får räknas i genomsnitt på fyra veckor samt att dygnsmaximum fastställas till 12 timmar.

Landsorganisationen föreslår, att den ordinarie arbetstiden för betjäningpersonalen bestämmas på samma sätt som för ekonomipersonalen, d. v. s. till 144 timmar för tre kalenderveckor, detta med hänsyn till att betjäningpersonalens arbete i regel är av mera tröttande och påfrestande karaktär än ekonomipersonalens.

Landsorganisationen hemställer vidare, att 11-timmars maximeringen bör fastställas för »arbetsdag» och ej för »dygn». Med hänsyn till arbetstidens förläggning inom branschen medför gällande bestämmelse, att den sammanlagda arbetstiden för arbetsdag faktiskt ofta nog blir ej obetydligt längre än vad lagstiftaren förutsatt.

Tjänstemännens centralorganisation föreslår, att arbetstiden för i stort sett all personal bestämmas till 144 timmar för treveckorsperiod.

Tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger hemställer, utöver vad av T. C. O. yrkats, att den regeln införes, att arbetstid, som i samband med tidigare tjänstgöring är förlagd till 0.00—5.00, skall i fråga om dygnsmaximering räknas till närmast föregående dygn.

Vidare föreslås, att »måltidsuppehåll» skola inräknas i arbetstiden och icke, såsom nu gäller, i likhet med »raster» frånräknas arbetstiden.

Med hänsyn till att arbetstagarnas behov av sömn ofta ej blir tillgodosett, förordas en bestämmelse av innehåll, att den kortaste tidrymd, som får förflyta från arbetets slut ena dagen till dess början nästa dag, skall utgöra exempelvis 10 timmar.

5 §.

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter anser den lagliga arbetstidsbegränsningen icke vara skäligen för hotellens nattvaktmästare. Svårigheter föreligga dock att i lagen fixera bestämmelser, som anpassa sig efter dessa arbetstagares skilda arbetsformer inom olika företag. Arbetsrådet synes böra erhålla befogenhet att utöka arbetstiden med tillbörlig hänsyn till vilotiden under tjänstgöringen.

8 § första och fjärde styckena.

Landsorganisationen föreslår, att anskaffandet av övertidsjournal göres obligatorisk.

Därjämte förordas, att den begränsning i arbetstagarens rätt att taga del av övertidsjournal, som innefattas i förbehållet »såvitt arbetstagaren angår» i paragrafens fjärde stycke, utgår såsom saknande motsvarighet i den allmänna arbetstidslagen.

11 § 2 mom.

Sveriges kafé- och konditoriägareförbund föreslår, att skyldigheten för arbetsgivare att å arbetstidsschema angiva de tider, som äro anslagna för arbetstagarnas måltider, borttages.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet, svenska handelsarbetareförbundet och Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund ansluta sig till vad landsorganisationen anfört i sitt yttrande.

Svenska arbetsgivareföreningen uttalar, att föreningen, som ej omfattar arbetsgivare inom lagens tillämpningsområde, ej funnit anledning avgiva yttrande.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 mars 1947.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden **LAWSKI,**
GYLLENSWÄRD,
NISSEN,
regeringsrådet **KUYLENSTIERNA.**

Enligt lagrådet den 18 mars 1947 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 21 februari 1947, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen oförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) *arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer* samt
- 2) *lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av hovrättsfiskalen S. O. af Geijerstam.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Åke Mossler.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl.
Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms
slott den 28 mars 1947.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern **ERLANDER**, ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**, statsråden **WIGFORSS**, **MÖLLER**, **SKÖLD**, **GJÖRES**, **DANIELSON**, **VOUGT**, **ZETTERBERG**, **NILSSON**, **STRÄNG**, **MOSSBERG**, **WEIJNE**.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Mossberg lagrådets den 28 mars 1947 avgivna utlåtande över de den 21 februari 1947 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) *arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer* samt
- 2) *lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning*

och hemställer, att förslagen, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Nils Hedfors.

Iduns tryckeri, Esselte ab. Stockholm 1947
716339